

The Representation of the Image of Woman in the Works of Male and Female Writers and Reflection in Literary Elements: A Case Study of *Motallaqa Men Vaqe Alhayaat* and *Saq Albamboo*

Article Type: Research

Narges Ansari¹, Niloofar Sahranavard²

¹. Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Humanities, Imam Khomeini International University, Tehran, Iran.

²M.A. in Arabic Language and Literature, Imam Khomeini International University, Tehran, Iran.

Abstract

With the increasing activity of feminists, literature joined the feminist struggle as well. According to feminist critics, men with a patriarchal view present a different image of woman in novels, and unlike female writers, they emphasize certain roles of woman based on this. The presence of woman in literary works is different and its appearance can be seen in the selection and arrangement of the literary elements of the text. The current research is based on the selection of two contemporary Kuwaiti writers namely Kholā Alqazwini with his novel (*Motallaqa Men Vaqe Alhayaat*) and Saud Alsanausi with his novel (*Saq Albamboo*). It aims to be descriptive and analytical based on the basics of woman's studies, showing how the image of woman is represented in the works of two authors with regard to elements such as content, subject, plot and angle of view. Based on the findings of this research, although the authors have used the presence of women in two novels, they are different from each other in terms of being at the center of events. They act differently in terms of positive and negative influence on the course of the events of the story and as a result their presence leads to the pleasant and unpleasant ending of events. Kholā's image is a balanced image of a woman who finally grows into a balanced personality and role in life but in Alsanausi's novel, each of the woman is involved in their own issues.

Keywords: Feminist literary; image of woman; Kholā Alqazwini; Saud Alsanausi.

---

*Corresponding Author

n.ansari@hum.ikiu.ac.ir

*ORCID ID: 0000-0002-4113-7850

Introduction

The feminism movement was formed in the 19th and 20th centuries in order for women in the world to have an equal social status with men. Many researchers collaborated with this movement by writing various works. Among the different fields, literature had a great impact on attracting the attention of the audience. So, the researchers expressed the facts related to the life of women in the society by using literary writings. Male and female writers wrote these ideas in their literary works with a different perspective according to their gender, experience and purpose. For this reason, this research aims to examine the difference between men and women's views on women's issues with the view that male and female ideologies cause differences in their literary works.

Research Question(s)

The study aims to answer the following research questions:

1. what image of women have been represented by male and female writers in the selected novels?
2. How is the difference in the views of the two authors revealed in the elements of the story?

The Literature Review

It is possible that the male author reflected a passive and submissive image of women in such a way that she accepts the difficult conditions of life and does not try to change it. But the female author presents the image of women who are among the active people in the story and try to change the difficult conditions of life.

It is possible that due to the difference in the physical strength of women compared to men and the domestic role of women at home, male writers have used effective women in their stories but the stories of female writers about women are effective in advancing the story.

Methodology

This research is done with a descriptive analytical method using library documents based on the method of literary criticism from the perspective of women which is done by examining and analyzing the elements of fiction, including the theme, plot and point of view in the novels *Motallaga Men Vaqe Alhayaat* and *Saq Albamboo* to express the difference between male and female writers' views in reflecting the

images of women in literary works. Therefore, two Kuwaiti authors were selected as samples. The writings of Khola Alqawini are prominent in the field of women and among her literary works, the novel *Motallaqa Men Vaqe Alhayaat* was chosen as a case study compared to her famous Kuwaiti partner Saud Alsanausi who was chosen with the novel *Saq Albamboo*. Khola Alqazwini chose the female character as the main character of her story with a feminine point of view in her writing expressing the role of women in maintaining interests and family foundations. By addressing social issues in his country, Sanausi describes the difficult life of female migrant workers and servants.

Although many works in the field of feminism and the status of women were presented by the authors, in those works, the writing of male and female authors were often analyzed separately and fewer works have compared and analyzed the issues related to women from the perspective of women and men. Therefore, this research seeks to reveal the difference in the image caused by the difference in the gender of the authors.

Results

Motallaqa Men Vaqe Alhayaat and *Saq Albamboo* novels changed the popular image of women as passive and confined at home, and created powerful women. Alqazwini's image of women balanced the image that a woman is successful by playing the role of wife and mother in the society, but in the work of Sanausi, women are divided into several categories. A group of those women are passive and submissive and another group are greedy and bigoted and have a personality crisis. The subject of the novels is the investigation of a social problem. Alqazwini examines women's indulgence in luxuries within the confines of the family and in a wider scope Sanausi deals with poverty and prosperity in the Kuwaiti society, each of which

leads to the alienation and humiliation of Josephine and the self righteousness and abuse of other by Nourieh (the two characters in the novel).

The theme of Alqazwini novel is advice to preserve family values and avoid divorce, but the theme of Alsanausis novel is his criticism of the contradictions of Kuwaiti society in terms of pride and racism against migrant workers.

Plot in Alqazwinis novel is narrated jointly between Leila and Mustafa and both characters play a role in creating and unraveling the story, but in Alsanausis novel, most of the knots are created by the women in the story and with the action of the man, the story turns into chaos peacefully.

Both authors chose the same sex and first person narrator to narrate the hardships of the main characters' life. These two authors have processed both powerful and weak image of women with positive and negative effects, successful and failed.

بازنمایی تمایز نگاه مردانه و زنانه به زن در آثار خوله القزوینی و سعود

السنعوسی (مورد پژوهی رمان «مطلقه من واقع الحیاة» و «ساق البامبو»)

نوع مقاله: پژوهشی

نرگس انصاری*^۱، نیلوفر صحرانورد^۲

^۱دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، دانشکده علوم انسانی، ایران، قزوین

^۲کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، دانشکده علوم انسانی، ایران، قزوین

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۲

چکیده

تفاوت نوشتار مردانه و زنانه و نحوه پرداختن به مسائل زنان در دوران معاصر مورد توجه منتقدان به خصوص «نقد ادبی فمینیستی» قرار گرفته است. از نگاه ایشان مردان با نگاه مردسالارانه، تصویر متفاوتی از زنان در آثار خود ارائه می‌دهند و برخلاف نویسندگان زن، بر نقش‌های خاصی از زنان تاکید می‌کنند که متناسب با فرهنگ مردسالارانه آن‌هاست؛ از این رو نحوه حضور زنان در آثار ادبی و چگونگی شخصیت‌پردازی آن‌ها را می‌توان در محتوا و سبک ادبی نویسندگان مشاهده نمود. با این فرض، پژوهش حاضر با انتخاب دو نویسنده معاصر کویتی؛ «خوله القزوینی» با رمان «مطلقه من واقع الحیاة» و «سعود السنعوسی» با رمان «ساق البامبو» تلاش دارد به شیوه توصیفی - تحلیلی، نحوه بازنمایی تصویر زنان را بررسی و تفاوت دو نویسنده را در پرداختن به موضوع روشن کند. بر اساس بخشی از دستاوردهای پژوهش، دو رمان اگرچه از حضور زنان استفاده کرده است، اما از نظر حضور زنان در مرکز حوادث و تاثیرگذاری مثبت و منفی آن‌ها بر طرح داستان متفاوت عمل کرده‌اند. تصویر پردازش شده در رمان خوله، تصویری متعادل از یک زن است که سرانجام به تعادل شخصیتی و نقشی در زندگی می‌رسد، اما در رمان السنعوسی، زنان درگیر مسائل خود هستند. در سبک نیز، القزوینی برخلاف السنعوسی از جمله‌های کوتاه و منقطع، توصیف با جزئی‌نگری و تعبیرهای مربوط به دنیای زنانه استفاده نموده است که بیانگر تفاوت نگاه دو نویسنده است.

کلیدواژه‌ها: فمینیسم، خوله القزوینی، سعود السنعوسی، مطلقه من واقع الحیاة، ساق البامبو.

١. مقدمه

در برابر برخی جریانهای فمینیستی که بدون توجه به تفاوت‌های واقعی زن و مرد، تنها به دنبال دستیابی زنان به جایگاهی برابر با مردان هستند و اعتقاد دارند هیچ تمایزی بین مرد و زن وجود ندارد، گروهی از پژوهشگران معتقدند ایدئولوژی مردانه و زنانه، موجب تفاوت در آثار آنها می‌شود.

با گسترش افکار فمینیستی در ادبیات و با توجه به اینکه ادبیات هر جامعه، واقعیت‌ها و کاستی‌های آن جامعه را بازتاب می‌دهد، نوشته‌های ادبی نیز به ابزاری برای درک جایگاه زنان در جامعه تبدیل شد و نویسندگان مرد و زن، مسائل مربوط به زنان را در آثار خود بازنمایی کردند. اعتقاد به برابری یا تفاوت زبانی و نگرشی بین مردان و زنان و انعکاس آن در محتوا و سبک نوشتاری، بیانگر ضرورت انجام پژوهشی تطبیقی بر آثار دو نویسنده مرد و زن است. اثبات یا رد این فرضیه که نویسندگان زن و مرد، فارغ از نگاه انسانی و کلان، تحت تأثیر جنسیت خود، آگاهانه یا ناخودآگاه مولفه‌های محتوایی و نوشتاری خاصی در پرداختن به مساله زنان مورد توجه قرار می‌دهند، اهمیت پژوهش حاضر را نشان می‌دهد که تلاش دارد با روش توصیفی و تحلیلی، آثار دو نویسنده کویتی از یک فرهنگ و محیط اجتماعی؛ القزوینی با اثر «مُطلقة من واقع الحیاة» و سعود السنوسی را با رمان «ساق البامبو» از نظر تفاوت‌های نگاه مردانه و زنانه و بازتاب آن در عناصر داستانی بررسی کند. با توجه به گستردگی عناصر، تنها دو عنصر شخصیت‌پردازی و سبک داستانی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

این پژوهش تلاش دارد تا به این سوالات پاسخ دهد:

١. زنان در آثار دو نویسنده چگونه به تصویر کشیده شده‌اند و چه ابعادی از شخصیت آنها مورد توجه نویسندگان قرار گرفته است؟
٢. ویژگیهای سبکی آثار دو نویسنده، با توجه به تاثیر نگاه جنسیتی آنها چیست؟

١-١. پیشینه پژوهش

در رابطه با بازتاب تصاویر زنان در آثار ادبی و بررسی رمان‌های خوله القزوینی و سعود السنعوسی پژوهش‌های بسیاری صورت گرفته است؛ از این رو به صورت مختصر می‌توان عناوین زیر را نام برد:

پایان نامه «بررسی و تحلیل عناصر داستانی ساق البامبو اثر سعود السنعوسی» نگاشته قدسیه شهرام به راهنمایی دکتر محمد شیخ (۱۳۹۷) در ۴ فصل به تحلیل محتوا و اسلوب رمان پرداخته و با بررسی موضوع، درون‌مایه، پیرنگ، شخصیت، زاویه دید، زمان و مکان به دنبال بیان آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از تعصبات نژادی است و به تقابل میان فرهنگ کشورهای فیلیپین و کویت و حقایق اجتماعی این دو کشور دست می‌یابد.

مقاله «الحضور النسوي في روايات (السنعوسي): قراءة في الأنماط والعلاقات» از باسم محمد (۲۰۱۸) در مجله بحوث کلیة الاداب که آثار سنعوسی را از دو منظر مورد بررسی قرار داده است: شکل حضور زنان در آثار او و بحرانهای آنها و نوع رابطه زنان و مردان که اغلب بیانگر تسلط فرهنگی و اجتماعی مردان بر زنان است، رابطه‌ای نامتوازن، همراه با محرومیت و ناامیدی و سرکوب برای زنان، البته مقاله، به چگونگی بازتاب این مسائل در عناصر داستانی پرداخته است.

مقاله «بررسی درون مایه‌های اجتماعی رمان ساقه بامبو از انسیه خزعلی و همکاران در مجله پژوهشنامه نقد ادب عربی (۱۳۹۶) به مهمترین درون مایه‌های اجتماعی در رمان شامل رفاه‌زدگی، تنش طبقاتی، اهمیت نژاد، تفاخر طبقاتی و... می‌پردازد. و رمان را نمایانگر جامعه‌ای چند وجهی می‌داند که برخی از وجوه آن با برخی دیگر در تناقض است. مقاله «واکاوی تیپ شخصیتی قهرمان رمان "ساق البامبو" براساس تئوری آنیگرام از حبیبی و همکاران در مجله ادبیات و پژوهش‌های میان‌رشته‌ای (۱۴۰۰) که ویژگی‌های

شخصیتی قهرمان اصلی رمان را از ۳ زاویه تیپ‌شناسی، تعیین سطوح سلامت و تشخیص تیپ ثانویه تحلیل می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که عیسی دارای تیپ ۴ (فردگرا) و تیپ ثانویه و تکمیل‌کننده وی، تیپ ۵ (فکور) است. مقاله «بررسی کهن‌الگوی سفر قهرمان در رمان ساقه بامبو نوشته سعود السنعوسی» از لامعی و همکاران در مجله نقد ادب عربی معاصر (۱۴۰۱) به شناخت روند رشد شخصیت قهرمان رمان بر اساس کهن‌الگوی سفر قهرمان می‌پردازد. همچنین مقاله «کاریمای روایی در رمان "ساق البامبو" اثر سعود السنعوسی» از هاشمی و همکاران در مجله الجمعية العلمية الإيرانية (۱۴۰۱) که به بررسی جلوه‌های کاریمای در شخصیت میرلا به عنوان شخصیت اصلی رمان می‌پردازد و جنبه‌های برجسته شخصیت او را که موجب جذب دیگران می‌شود، تبیین می‌کند.

در خصوص آثار قزوینی نیز می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: مقاله «تصویر الشخصية في روايات خولة القزويني» به قلم خزعلی و اونق در مجله الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية و آدابها (۱۳۹۱) با تعمق در دو رمان «البيت الدافي» و «سيدات و آنسات»، سبک پردازش شخصیت‌ها را مورد توجه قرار داده و پیچیدگی یا سادگی آن‌ها را با در نظر گرفتن شیوه مولف بررسی می‌کند که بر اساس آن وجود گرایش‌های سنتی القزوینی در رمان‌ها و ترسیم مستقیم شخصیت‌ها اثبات می‌شود.

مقاله «المرأة في روايات خولة القزويني» نوشته خزعلی و اونق در مجله اللغة العربية و آدابها (۱۳۹۴)، که شخصیت‌پردازی زنان را در دو رمان «البيت الدافي» و «سيدات و آنسات» بررسی و به دنبال تصاویر منعکس شده از زنان و نقش‌های مختلف فردی و اجتماعی آن‌هاست؛ از نظر او فعالیت‌های زنان موجب سعادت یا فروپاشی خانواده می‌شود و معتقد به زندگی خانوادگی در چارچوب اعتدال اسلامی و دوری از فرهنگ غربی یا فمینیسم است. بر اساس پیشینه پژوهش روشن می‌شود که این آثار صرفاً رویکرد محتوایی داشته‌اند. آثار السنعوسی به هیچ‌وجه از منظر نگاه زنانه مورد واکاوی قرار نگرفتند در مورد آثار خوله، هیچ‌کدام از پژوهش‌ها، مساله تفاوت نگاه زنانه و مردانه نویسندگان و تأثیر این نگاه جنسیتی بر

قالب و محتوای آثار را- ولو به صورت ناخواسته از طرف نویسنده اعمال شده باشد- مورد بررسی قرار نداده است.

۲- مبانی نظری

فمینیسم «بیانگر این عقیده است که ارتباط میان زن و مرد در اجتماع بشری همیشه همراه فرودستی، سرکوب، ازخود بیگانگی و ابزار شدگی زنان بوده است» (اسکندری، ۱۳۹۹: ۲۰). حرکتی اعتراضی برای دستیابی به حقوق زنان و رسیدن به جایگاهی برابر با مردان، البته به تعبیر شهید مطهری: «این نهضت، بخشی از چالش‌ها و بدبختی‌های زن را از او گرفت و راه‌های بسته زیادی را به روی او گشود، اما در مقابل، بیچارگی‌ها و گرفتاری‌های بسیار دیگری برای او و جامعه بشری به وجود آورد» (مطهری، ۱۳۹۵: ۱۷۴). بدبختی‌های دوران گذشته زنان، ناشی از نادیده گرفتن انسانیت آن‌ها و گرفتاری‌های جدید زنان، ارمغان فراموشی استعدادهای فطری و طبیعی و غریزه مادری‌اش بود.

«رفته‌رفته نویسندگان به حقوق تضییع شده زنان و فشارهای وارد بر آن‌ها تمرکز بیشتری کردند و رویکردهای مختلفی را در این زمینه بنیان‌گذاری کردند» (طلایی، ۱۳۹۷: ۴۳۴)؛ بنابراین «از اواخر سال‌های ۱۹۶۰م نقد ادبی فمینیستی به عنوان نگرشی آگاهانه و گروهی توسط وولف در ادبیات مطرح شد» (بهرامی‌پور، ۱۳۹۹: ۱۴۲). نقد ادبی فمینیستی، آثار اصیل و معتبر ادبی را بررسی می‌کند تا نشان دهد، چگونه کلیشه‌های جنسیتی در تعیین جایگاه زنان دخیل بوده‌اند (عموری، ۱۳۹۴: ۱۳۵) و چگونه با عناصر داستان، ساختارهای مردسالارانه تایید می‌کنند یا عناصر را به صورتی پردازش می‌نمایند تا قطعیت ساختارهای مردسالارانه، فرهنگ تاکیدکننده و افراد پایبند به آن را مورد مذمت قرار دهند (پاینده، ج ۲، ۱۳۹۸: ۹۱-۹۲).

یکی دیگر از رویکردها، بررسی تصاویر زنان در آثار ادبی است؛ اینکه زن، بخصوص در آثار مردان به چه صورت و با کدام نقش‌ها ارائه شده است. اغلب «مردان با ویژگی‌هایی مانند دلیر، عاقل، فعال، غالب و زنان با صفاتی چون ترسو، احساساتی، منفعل، تسلیم شونده منعکس

می‌شوند. همچنین در این آثار بیشتر به شخصیت مرد به عنوان محور حوادث بها داده شده و به زنان در آن‌ها نقشی حاشیه‌ای واگذار می‌شود (صادق شهپر، ۱۳۹۲: ۷۴-۷۵). «مرد داستان تا حد زیادی وقایع رمان را کنترل کرده و خود را به عنوان نیروی قهرمان در نظر می‌گیرد» (الداهی، ۲۰۱۳: ۱۰۰) از این رو ناقدان فمینیست با نقد این قبیل آثار ادبی در نظر دارند، برابری جنسیتی در جامعه را به وجود آورند. لازم به ذکر است به دلیل وسعت بحث در عناصر داستانی، پژوهش حاضر به منظور پرهیز از اطلاله کلام و رعایت چارچوب متعارف پژوهش، تنها به بررسی عنصر شخصیت و سبک روایی دو نویسنده خواهد پرداخت.

۳. بازنمایی تصویر زنان در آثار دو نویسنده

۳-۱. شخصیت زنان و شخصیت پردازی آن‌ها در داستان

یکی از تفاوت‌های بازنمایی تصویر زنان در آثار ادبی، شخصیت‌های اثر و نحوه شخصیت‌پردازی نویسندگان است که گویای نگاه جنسیتی آن‌ها نسبت به مسائل زنان است. اینکه چه نقش‌هایی در آثار ادبی به زنان داده می‌شود و چه ویژگی‌هایی برای زنان ترسیم می‌شود، نوع شخصیت‌ها از نظر اصلی و فرعی بودن، ایستا و پویا بودن و اثرگذاری آن‌ها در سیر حوادث داستان، می‌تواند برآمده از نوع اندیشه و باور نویسندگان آن‌ها باشد.

«بار اصلی داستان بر شانه‌های شخصیت‌ها حمل می‌شود. با اقدام‌ها، صحبت‌ها و تک‌گویی‌های آن‌ها در داستان است که هم خودشان پردازش می‌شوند و هم روایت پیش‌برده می‌شود و حادثه‌های متناسب با فرایند داستان شکل می‌گیرند» (بی‌نیاز، ۱۳۹۲: ۷۰) و هر کدام از شخصیت‌های داستان، وظیفه‌ای دارند و در زمان لازم وارد صحنه می‌شوند، «می‌توانند نقش‌های گوناگونی را در جهان خیالی ساخته دست رمان‌نویس ایفا کنند، می‌توانند هم عنصری تزئینی باشند، هم فاعل حادثه» (گودرزی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۵۸ به نقل از بورونوف). گزینش هر کدام از انواع شخصیت از ذهن و تفکر نویسنده و خالق اثر تاثیر می‌گیرد که متناسب با اندیشه خود، دست به آفرینش نوع شخصیت می‌زند. یکی از انواع شخصیت‌ها، شخصیت اصلی و فرعی است. شخصیت اصلی، «شخصیتی که مرکزی است و همه حوادث و شخصیت‌های دیگر به معرفی او می‌پردازند. حوادث مهم با اقدامات او پیش‌برده می‌شود و سرنوشت اوست که اهمیت پیدا می‌کند» (جمالی، ۱۳۸۵: ۷۲) و شخصیت فرعی در حقیقت مکمل شخصیت اصلی است، چه بسا خود در حاشیه باشد.

شخصیت اصلی در رمان خوله، یک زن و در رمان سنعوسی یک مرد است. شخصیت اصلی رمان مطلقه من واقع الحیاء، زنی مطلقه به نام "لیلا" است. او در آغاز داستان متوجه طلاق غیابی همسرش مصطفی و گرفتن حضانت فرزندش احمد و خروجشان از کشور می‌شود و تا مدتی دچار آشوب و آشفتگی‌های روحی و روانی ناشی از دوری از فرزندش می‌شود که به صورت گفت‌وگو با اطرافیان و تک‌گویی‌های ذهنی و جریان سیال ذهن در داستان پردازش شده است:

لیلی: «أحمد... آه... آریده یا أمی... کل شیء أتیق احتمالاً الفراقه...» (القریوبی، ۲۰۰۶: ۲۳).

«لیلا: احمد... آه... می‌خواهمش مادر... همه چیز ممکن است غیر از جدایی از او...»

نویسنده، شخصیت اصلی داستان را به گونه‌ای پردازش کرده که در ابتدا با آشوب‌های روحی روبه‌رو می‌شود، اما در اندوه طلاق و دوری از فرزندش نمی‌ماند؛ بلکه با همراهی خواهرش منا، برای تغییر شرایط روحی خود تلاش می‌کند. به عنوان معلم در مهد کودک استخدام می‌شود و در کارش پیشرفت می‌کند و تبدیل به فردی سرشناس می‌شود. او با موفقیت‌هایش به مصطفی می‌فهماند که در زندگی زناشویی‌اش با شکست روبه‌رو شده است، اما در زندگی اجتماعی‌اش می‌تواند از افراد موفق جامعه باشد:

مصطفی: «ما أخبار لیلی؟»

عبدالوهاب: «أوه لقد أصبحت شخصية اجتماعية من الطراز الأول» (همان، ۹۴).

«مصطفی: چه خبر از لیلا؟»

عبدالوهاب: اوه تبدیل به شخصیت اجتماعی طراز اول شده است.»

لیلا در دوران جدایی‌اش از مصطفی، رفتار محبت‌آمیز میان محمد و لمیس (برادر و همسر برادرش) و منا و محسن (خواهر و همسر خواهرش) را با زندگی خود مقایسه و متوجه نقص‌های زندگی گذشته‌اش می‌شود. لیلا با جدایی از مصطفی، آماده پذیرش حقیقت می‌شود و خود را فریب نمی‌دهد و به اشتباهات و کوتاهی‌هایش اعتراف می‌کند تا با این نوع

شخصیت، به گروهی از مخاطبان رمان که زنانی مانند او هستند، پندها و هشدارهای نویسنده را نشان دهد:

لیلی: «أنا الملامة الآن، جعلت أفرق بين أحمد و أبيه دون أن أشعر... أظن أنني مخطئة بل و مذنبه كان يتحتم عليّ أن لا أتمرّد على عاطفته الأبوية» (همان، ۸۱).

«لیلا: من الان مقصرم، بدون اینکه بفهمم میان احمد و پدرش فرق گذاشتم... فکرمی کنم اشتباه کردم حتی گناهکارم. نباید در برابر محبت پدرانه او سرکشی می کردم».

لیلا بعد از طلاق نجابت پیشه می کند، اما از آزارهای اطرافیان بی نصیب نمی ماند؛ چراکه طلاق از دیدگاه اجتماعی عنوانی برای فساد و شکستن جایگاه زن در جامعه است. جدایی زن از مرد، او را در نگاه جامعه و اعضای خانواده فاسد می کند؛ زیرا خصوصیات زن در جوامع عربی فقط هنگام ازدواج با یک مرد و زندگی با وی در خانه اش است حتی اگر به قیمت تباهی عواطف و احساسات و درد و رنجش باشد (دادخواه تهرانی، ۱۴۰۰: ۱۶۴).

این حقیقتی است که لیلا نیز در رمان با آن درگیر و موجب آزار او می شود اما در برابر اصرارهای مادرش به ازدواج دوباره و در خانه ماندن او که یک زن مطلقه است و باید کم تر در دید مردم قرار بگیرد یا کنایه های زنان همکارش تسلیم نمی شود و به فعالیت های اجتماعی اش ادامه می دهد:

ام: «لابدّ أن تتزوجی لکی نسلم من ألسنة الناس»

لیلا: «لَمْ كل هذا يا أمي؟ إنها مزاعم واهية نسجتها نفوس مريضة»

– «المطلقة ينبغي أن تلازم بيتها و لاتدع نفسها هائمة في كلّ مكان» (القرنبي، ۲۰۰۶: ۱۲۸).

«مادر: تو باید ازدواج کنی تا از زبان مردم در امان بمانیم».

لیلا: چرا مادر؟ اینها ادعاهای نادرستی است که توسط روح های بیمار ساخته شده است.

– زن مطلقه باید در خانه اش بماند و خود را در معرض حرف مردم قرار ندهد».

خوله با شخصیت پردازی لیلا که شخصیت اصلی رمان است، یک زن مطلقه را که جامعه و خانواده از او انتظار سکوت، وقار، سربه زیری و خانه نشینی دارد؛ از حالت انزوا و آشوب روحی آغازین داستان خارج و او را به زنی فعال و موفق تبدیل می کند و پویایی شخصیت اش را به تصویر می کشد، «شخصیتی که تحرک پذیر بوده و از قابلیت دگرگون شدن برخوردار است

و در طول داستان از حوادث داستان، از جریان‌هایی که اتفاق می‌افتد، تاثیر می‌پذیرد و دچار تغییر می‌شود» (فتاحی، ۱۳۸۶: ۱۶۷-۱۶۸).

لیلا با موفقیت‌هایش در زمینه اجتماعی، توانمندی‌اش در زمینه تغییر روحيات نادرست‌اش، ایستادگی در برابر اجبارهای مادر و آزارهای مردم در زمینه ازدواج دوباره‌اش و پذیرش اشتباهات زندگی گذشته‌اش، تصویری متفاوت از یک زن مطلقه و قدرتمند به نمایش می‌گذارد که با میل و رغبت خود برای زندگی‌اش تصمیم می‌گیرد و در نهایت به هدفش، یعنی برگشتن دوباره همسر و فرزندش می‌رسد و گامی در جهت تغییر عقاید و سنت‌های رایج در جامعه نسبت به زنان مطلقه برمی‌دارد. پس نویسنده، شخصیت لیلا را با توصیف رفتار و گفته‌های خود و دیگران و به دو شکل مستقیم و غیرمستقیم پردازش نموده است.

"من"، خواهر لیلا هم‌دل و هم‌پای اوست. او در داستان، نقش یک همسر کدبانو را بازی می‌کند که با علاقه به دنبال انجام خواسته‌ها و کسب رضایت و محبت همسرش است. منا از شخصیت‌های فرعی داستان است، اما نزدیک‌ترین فرد به لیلاست و با رفتارش، تبدیل به الگوی او می‌شود و با همراهی با لیلا در او تاثیر مثبت می‌گذارد:

لیلی: «دعي الخادمة تفعل کل هذا»

منی: «لا، إن هذا الوقت ملكی و لزوجی نقضیه معاً. أنت تعرفین زوجي محسن لا يستسیغ إلا الأطباق التي أصنعها بيدي و هذا اليوم هو عيد زواجنا السابع» (همان، ۱۳).

«لیلا: بگو خدمتکار این کارها را انجام دهد.

منا: نه، این زمان مال من است و من و همسر من آن را با هم می‌گذرانیم. همسر من، محسن را که می‌شناسی، فقط غذاهایی را که با دست خودم بپزم، دوست دارد. امروز هفتمین سالگرد ازدواج ماست».

منا، نمونه یک زن فرهیخته و تحصیلکرده است که «اینگونه شخصیت‌ها در روایت‌های جدید، جایگاه برجسته‌ای در وقایع داستانی و بخش‌های روایی به خود اختصاص داده‌اند و شاید دلیل این جایگاه، توانایی این شخصیت‌های دانا در بیان اندیشه نویسنده و بینش او نسبت

به جهان و امور آن است» (رزق، ١٤٣٧: ٤٤). بنابراین القزوينی، منا را در داستان وارد می‌کند تا با آزارهای اطرافیان لیلا، عاقلانه برخورد و آن را خنثی کند و موجب آرامش شخصیت اصلی شود و از این طریق، تصویری از زنی با سواد، دانا و همراه با خواهرش را نمایان سازد.

"مادر لیلا"، از دیگر شخصیت‌های فرعی داستان است که نویسنده، نامی برای او در نظر نگرفته است. مادر با برخورد سطحی‌اش در برابر طلاق لیلا و عروسش، تصویری کلیشه‌ای از یک مادر که نظر دیگران برایش مهم است و مادر شوهری فتنه‌گر و زنی با برداشت‌های سطحی و کوتاه‌بین و شخصیت قالبی یا کلیشه‌ای که «از خود هیچ تشخیصی ندارد، ظاهرش آشناست، صحبتش قابل پیش‌بینی است و نحوه عملش مشخص است» (میرصادقی، ١٣٩٤: ١٣٦).

أم: «أنا لا أعرف ما الذي يشده إلى هذه المعنوية لميس، فالمدرسة قريبة منا كان الأحرى بها أن تأتي ماشية على الأقدام بدلاً من مزاحمته في كل يوم» (القزويني، ٢٠٠٦: ٢٢).

«مادر: من نمی‌دانم چه چیزی بر این لمیس سخیف سخت‌است. مدرسه به ما نزدیک‌است پس بهتر بود، پیاده بیاید به جای اینکه هر روز مزاحم او (محمد) شود».

او به شایعات بی‌اساس مردم اهمیت می‌دهد و به جای مدارا و تسلی‌بخشی و حمایت از لیلا، با اجبار به ازدواج، او را آزار داده و در شرایط بحرانی‌تر قرار می‌دهد. همچنین از دخترش می‌خواهد، مطابق عرف جامعه، مانند یک زن مطلقه سربه‌زیر و مطیع در خانه بماند یا دوباره ازدواج کند:

أم: «على العموم سوف لن أتركك على هذا الحال، اليوم سيأتي خاطب جديد مع والدته ولا بد أن توافقي حتى نقطع ألسنة الناس» (همان، ١٣٠).

«مادر: در کل من تو را اینگونه رها نمی‌کنم، امروز یک خواستگار جدید با مادرش خواهد آمد و تو باید موافقت کنی تا زبان مردم را قطع کنیم».

حضور مردان در این اثر، حضور حاشیه‌ای بوده و نقش اساسی بر عهده زنان است. تاکید نویسنده بر نقش‌های همسری و مادری مشخصه برجسته خوله، اما در عین حال با ترسیم توفیقات اجتماعی شخصیت اصلی، به دنبال ارائه تصویری متعادل از زن در جامعه است که هم بتواند خانواده خود را مدیریت کند هم با بالا بردن توانمندی‌های فردی در عرصه اجتماع نیز حاضر باشد. اما در رمان سنغوسی نقش اصلی، عیسی / هوزیه است و حوادث داستان حول محور او می‌چرخد.

در تصویر سنعوسی، "ژوزفین" فردی علاقه‌مند به تحصیل و مطالعه است. آرزوهای فراوانی در ذهن دارد که به دلیل فقر خانواده تبدیل به واقعیت نمی‌شود. او برای فرار از سرنوشت خواهرش آیدا، به عنوان خدمتکار به کویت مهاجرت و در منزل خانواده‌ای ثروتمند و سرشناس به نام الطاروف خدمت می‌کند و این یعنی سرکوب خواسته‌های شخصیت به واسطه شرایط محیطی و اجتماعی. میان او و پسر خانواده راشد، علاقه و ازدواج پنهانی شکل گرفته و دارای فرزندی به نام عیسی می‌شود. او با ازدواج نابخردانه، اولین و مهم‌ترین تاثیر را در زندگی فرزندش می‌گذارد که سرگردانی و بحران هویت عیسی از ابتدا تا انتهای داستان است. ازدواج ژوزفین خدمتکار با راشد کویتی ثروتمند از سوی خانواده الطاروف به دلیل تفاوت‌های فاحش فرهنگی، دینی، خانوادگی رد می‌شود:

«کانت فتاة حاملة. تطمح لأن تنهی دراستها لتعمل في وظيفة محترمة» (السنعوسی، ۲۰۱۲: ۱۹).

«او دختر رویاپردازی بوده است. آرزو داشت که تحصیلش را به پایان برساند و شغلی آبرومند و باشرافت برای خودش به دست آورد» (سنعوسی، ۱۳۹۷: ۳۰).

این خود نشان دهنده تسلط قوانین و سنت‌های اجتماعی بر زندگی افراد، بخصوص زنان است که با انتخاب سازگاری، چاره‌ای جز پذیرش ناملایمات ندارند. ژوزفین از شخصیت‌های فرعی، ساده، قانع رمان بوده که با پستی و بلندی روزگار سازگار است و شرایط را هر گونه که باشد، می‌پذیرد و شاید چاره‌ای جز پذیرش ندارد. فشار و اجبار میندوزا، تحقیرهای غنیمه، رها شدن توسط راشد و... را تحمل و به زندگی ادامه می‌دهد و یاور پدر بیمار و پرخاشگرش است:

تقول أمي: «علینا نحن النساء، فهم مزاج الرجل و إيجاد مبررات لأفعاله» (السنعوسی، ۲۰۱۲: ۶۰).

«مادرم می‌گوید: ما زنها باید رفتار مردها را درک کنیم و کارهایشان را توجیه کنیم» (سنعوسی، ۱۳۹۷: ۷۳).

ژوزفین زنی صبور و فداکار و به صورت مستقیم و غیرمستقیم و از طریق رفتار و توصیفات هوزیه شخصیت پردازی شده است. او فردی از طبقه فقیر و فرودست است که علاوه بر سلطه پدر برای کسب درآمد از هر راهی، به دلیل تفاوت طبقاتی با همسرش نیز قربانی می‌شود. او در برابر تصمیم خودسرانه راشد برای بازگرداندن‌اش به فیلیپین مقاومتی نمی‌کند، حتی در برابر طمع میندوزا برای تن‌فروشی هم سکوت می‌کند و اگر آیدا در داستان حضور نداشت و پدر را تهدید نمی‌کرد، ژوزفین به درخواست میندوزا تن می‌داد. او همیشه تسلیم تصمیمات مردسالارانه مردان اطرافش بوده و در حال سازش با چالش‌های زندگی‌اش است؛ نمونه‌ای برجسته از یک زن منفعل و بی‌اراده که قربانی خواسته‌های دیگران و شرایط می‌شود.

دیگر شخصیت زن داستان سنغوسی، "آیدا" دختر بد اقبال میندوزا است که به دلیل فقر و بدهی‌های قمار پدر به تن‌فروشی روی آورد. آیدا در این مدت به ماریجوانا معتاد می‌شود و زندگی‌اش را پوچ می‌پندارد، اما با باردار شدن، گویی به ارزشمندی زندگی پی می‌برد و برای اینکه به کارش ادامه ندهد، با شجاعت جنین خود را حفظ می‌کند و در برابر قدرت پدرسالارانه میندوزا مقاومت می‌کند. او منجی ژوزفین شد تا سرنوشت تاسف بارش تکرار نشود و با کندن سر خروس‌ها، پدر را تهدید می‌کند تا ژوزفین را رها کند و موفق می‌شود او را برای کار به کویت بفرستد. افزون بر این، با ایستادگی در برابر میندوزا و کسب آزادی بیان و عمل، چنان قدرتی در مقابل پدر می‌یابد که میندوزا از او می‌ترسد:

آیدا: «کلکم دیوک. أنت دیک... کل الرجال الذین قدمت لهم جسدي... دیوک...
میندوزا: آ... آ... آیدا!

. و أنا!... أنا سئمت من القيام بدور الدجاجة!

انقضت على الديوك الأربعة تنزع رويسها عن أجسادها ببديها و تلقي بها باتجاه أبي الذي كاد يسقط مغشياً عليه» (السنغوسي، ٢٠١٢: ٢٦٢٥).

«آیدا: همه شما خروس هستید. تو یک خروس... همه آن مردهایی که تنم را در اختیارشان قرار دادم، خروسند...»

میندوزا: آ... آ... آیدا!

- و من!... دیگر از بازی کردن نقش مرغ خسته شدم!

روی ۴ خروس پرید و با پنجه سر از تنش جدا کرد و آن‌ها را به سوی پدرم که داشت از هوش می‌رفت، پرتاب کرد. آیدا با دستان خون‌آلود در برابر ما صاف ایستاد. انگشت اشاره‌اش را سوی پدرم گرفت: دفعه بعد... نوبت سر تو می‌شود!» (السنعوسی، ۱۳۹۷: ۳۷)

در تعبیر نویسنده، مقصود شخصیت از خروس، جنبه تسلط و سلطه‌گری او و مقصود از مرغ، جنبه سلطه‌پذیری و زیردست بودن شخصیت است که با اعتراض به دنبال کسب آزادی از سلطه و رها شدن است. نویسنده از طریق این تقابل آیدا با پدر تلاش می‌کند تصویر رایج از زنان را به عنوان افرادی سربه‌زیر و تسلیم از بین ببرد و زنی قدرتمند به نمایش بگذارد. آیدا بعد از ترک شغل با وجود اعتیاد، با قدرت تبدیل به مدیر خانه میندوزا می‌شود، اما از همه مردان و پدرش متنفر است. نوع توصیفات او از مردان در عبارات بالا به خوبی این تفکر و اندیشه او را هویدا می‌کند. او از شخصیت‌های فرعی و پر قدرت داستان است که نویسنده از طریق مقاومت او به مخاطبان اثبات می‌کند که زنان، توانایی تغییر شرایط نامطلوبشان را دارند. همینطور نویسنده، آیدا را وارد داستان می‌کند تا ژوزفین از کار غیر اخلاقی نجات پیدا کند، از سلطه بی‌چون و چرای میندوزا کاسته و جمله خوزه ریزال را اثبات کند:

«لا یوجد مستبدون حیث لا یوجد عبید» (السنعوسی، ۲۰۱۲: ۱۵).

«دیکتاتوری وجود ندارد تا زمانی که بردگانی نباشند» (السنعوسی، ۱۳۹۷: ۲۶).

آیدا از انفعال و وادادگی در برابر فرهنگ مرد سالار بیرون آمده است، اما تبدیل به یک مرد ستیز شده است. این جنبه از شخصیت او، نمودی از رشد منفی شخصیت زن دارد.

"غنیمه" مادر راشد و بزرگ خانواده الطاروف است که دارای اعتقادات خاصی است و به خواب‌هایی که می‌بیند، کاملاً معتقد است. او در پابندی به قوانین طبقه‌بندی‌های خانوادگی کویت به شدت قاطع است و بر فرزندانش تا حدی سلطه دارد. غنیمه با ازدواج راشد و همکلاسی‌اش بخاطر سطح پایین خانوادگی مخالفت می‌کند، همینطور با ازدواج هند و غسان. فردی با عقاید سنتی و تعصب شدید نسبت به رسوم خانوادگی که مانع آزادی عمل فرزندان

می شود و به دنبال تحکم و تسلط بر آنهاست؛ زنی سلطه‌گر که تصویری متفاوت از دیگران از خود ارائه می‌دهد و شخصیتی مشابه مردان دارد.

كانت جدّتي غنيمة أو السيّدة الكبيرة، حازمة، عصبية المزاج في غالب الأحيان و رغم جدّيتها و قوة شخصيتها فإنّها كانت متطيّرة، تؤمن بما تراه في نومها من أحلام إيماننا مطلقا (السنعوسي، ٢٠١٢: ٢٩).

«مادربزرگم، غنیمه یا خانم‌بزرگ، آدمی دوراندیش و بیشتر تندمزاج و عصبی بود و با وجود شخصیت جدی و محکم‌اش، بدبین بود. خواب‌هایی را که می‌دید، به‌شدت باور داشته» (السنعوسي، ١٣٩٧: ٤١٠٤٠).

غنیمه در داستان، شخصیت کلیشه‌ای مادربزرگ سلطه‌جو و بی‌رحمی را برعهده‌دارد که با وصلت پسرش با دختری از خانواده طبقه پایین، مخالف است. او با وجود کلیشه‌ای بودن، اما شخصیتی قدرتمند و سلطه‌گر دارد، تا حدی که هوزیه به او لقب «عقاب مغولی پیر» را می‌دهد و تصویر زنی خرافاتی و متعصب نسبت به حفظ طبقه‌بندی‌های پوچ خانوادگی را به مخاطب نشان می‌دهد که در تغییر اعتقادات نادرست‌اش، هیچ چیز اثرگذار نیست و فردی دهان‌بین که نظر مردم برایش بسیار مهم است و با این عقاید موجب تنهایی و غم فرزندان‌ش می‌شود. این شخصیت نیز علی‌رغم داشتن مولفه‌های قدرت و عدم انفعال و وابستگی شخصیتی، اما تصویری ناخوشایند از زنان را ارائه می‌دهد؛ زنی به شدت سنتی و متعصب، خرافاتی که نمود فرهنگ زن سالاری است.

"نوریه" دختر دوم خانواده الطاروف، عمه تندخو، بد اخلاق، عصبی و خود بزرگ بین هوزیه است. او از هوزیه، متنفر و با زندگی او در کویت مخالفت می‌کند. او هوزیه را تهدید و موجب اخراجش از کار می‌شود و کمک هزینه غنیمه را قطع می‌کند تا هیچ امیدی نزد هوزیه برای سکونت در کویت نماند:

أما نورية فقد كانت على النقيض تماما. تسند ساقا فوق الأخرى. تبدو واثقة جدا. أنيقة بشكل لافت. حادة الملامح. ترفع ذقنها و حاجبها حين تتحدث. تبدو متعالية (السنعوسي، ٢٠١٢: ٢٢٠).

«اما نوریه به کلی متفاوت بود. یک پایش را روی پای دیگرش انداخته بود. گویا خیلی از خودش مطمئن بود» (سنعوسی، ١٣٩٧: ٢٤٨).

نوریه در داستان، شخصیت کلیشه‌ای عمه بد ذات را دارد و ترس از بی‌آبرویی نزد خانواده همسر، او را تبدیل به کوسه‌ای می‌کند تا شکارش یعنی هوزیه را از کویت فراری دهد. این

شخصیت نیز با توصیف ظاهر و ذکر رفتار در داستان شخصیت‌پردازی می‌شود. اصولاً در آثار سنعوسی «مردان، رمز تسلط و قدرت هستند و رابطه نامتوازن بین آنها برقرار است.» زن ددر روایات وی، در شرایط بحران‌زده با خود و دیگری زندگی می‌کند که برآمده از واقعیت جامعه عربی با فرهنگ سلطه‌گری مردان است که واکنش شدید زنان را در برخی از آثار به دنبال دارد» (عباس، ۲۰۱۸: ۳۷۷).

زنان توسط این دو نویسنده مرد و زن با شخصیت‌های مختلف در سیر حوادث به کار گرفته شده‌اند و تفاوت نگاه آن‌ها به جایگاه زن و ارزشمندی و تاثیرگذاری آن‌ها موجب تفاوت در ویژگی‌های محوری شخصیت‌های داستان و نوع تصویرپردازی آن‌ها می‌شود، تفاوتی که چه بسا سرشت زنانه و مردانه آن‌ها را به نمایش می‌گذارد.

۳-۲. تاثیر جنسیت در سبک داستانی دو اثر

هر نویسنده، مطابق با ذوق، توانایی زبانی، تجربیات فردی، دایره شناختی و مهارتی و... شیوه و سبک ویژه‌ای را برای بیان مقصود مورد نظر خود برمی‌گزیند؛ در نتیجه «سخن‌گفتن، یک رفتار زبانی است که بنابر موقعیت اجتماعی، سن و جنسیت افراد، به گونه‌های مختلف صورت می‌گیرد» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۴). براساس دیدگاه منتقدان، یکی از عوامل تاثیرگذار در سبک نوشتاری افراد، جنسیت آن‌هاست. با توجه به جنسیت نویسنده می‌توان گفت: «زنانه‌نویس، ساختارهای دستوری ساده، توصیف‌های راحت و واژه‌های عام و در دسترس را برمی‌گزیند. انطباق متن با واقع در زنانه نویسی از طریق همین جمله‌های ساده، روشن و رسا انجام می‌شود» (زارع برمی، ۱۳۹۷: ۱۱۱).

نویسنده در رمان «مطلقة من واقع الحیاة»، با روایتی ساده و قابل فهم، از توصیف برای پیشبرد داستان استفاده می‌کند و توصیفات او با جزئی‌نگری و اطناب همراه و ناشی از سرشت زنانه نویسنده است که تمایل به بیان جزئیات دارد تا مطلب مورد نظرش را باورپذیرتر نماید. جمله‌های خبری در متن وجود دارد و این به معنای دعوت مخاطب به تفکر و خردورزی در

موضوع و درون‌مایه داستان از سوی نویسنده است تا مخاطب پیام داستان را دریابد. به طور کلی در داستان جمله‌ها کوتاه و در برخی مواقع قطع و به سکوت و نقطه‌چین ختم شده، ناتمام می‌ماند و می‌توان گفت: «کوتاهی جمله با جزئی‌نگری در ارتباط است. زنان که اغلب جزئیات را می‌بینند، محدوده جمله‌هایشان کوچک می‌شود. آن‌ها در آن واحد در فضایی کوچک، چیزهای ریز را دیده و از آن‌ها گزارش می‌دهند. پس جمله نیز کوتاه و خبری می‌شود. این یکی از مشخصات بارز نحو روایی زنان است» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۴۰۷).

به ویژه در بخش‌هایی از متن که نشان‌دهنده احساس پریشانی، حیرت و اندوه لیلی از طلاق، شکست و دوری از فرزندش است؛ چرا که زمانی که انسان از نظر عاطفی و احساسی درگیر باشد، توانایی بیان جمله‌های بلند و کامل را ندارد و پی‌درپی جمله‌های کوتاه می‌گوید تا با سرعت هرچه بیشتر، هیجان و رنج و اندیشه‌اش را به مخاطب منتقل کند:

لیلی: «لا أريد شيئاً... أريد أحمد... أريد أحمد... أريد أحمد... أين هو الآن...»

بدت و کأنها تهدي و تشتت ذهنها... أخذت تتمم بكلمات إنسان مسلوب العقل. فاضطرابها المحموم... اختلاج أنفاسها دفعها لتصرخ... كالمجنونة... أحمد... أحمد... أحمد...» (القرنوبي، ۲۰۰۶: ۱۶۱۵).

«لیلا: چیزی نمی‌خواهم... احمد را می‌خواهم... احمد را می‌خواهم... او الان کجاست... به نظر می‌رسید هذیان می‌گوید و ذهنش پراکنده شد... شروع به زمزمه کلماتی مانند افراد بی‌عقل کرد. پس تنگی نفس، او را مجبور کرد با قدرت بلند شود... تا فریاد بزند... مانند یک زن دیوانه... احمد... احمد...»

خوله در بعضی قسمت‌ها برای تکمیل زاویه‌های تاریک داستان، به گذشته برگشته و روایت‌های کوتاهی نقل می‌کند که ناشی از پُرگویی و توصیفات طولانی و کامل زنانه است. همچنین با طرح پرسش از فضای تک‌صدایی دوری می‌کند و تمایل دارد با خواننده وارد گفت‌وگو شود. خوله در قالب شخصیت اصلی داستان، از موانع پیوند دوباره لیلا و مصطفی سوال می‌پرسد و می‌خواهد از طریق جلب توجه مخاطب، ارزشمندی نهاد خانواده و وابستگی روح زنانه شخصیت زن و تمامی زنان عالم و تجلی آن در خانواده و کنار همسر و فرزند را بیان نماید:

«لماذا ترفض أمي الصلح مع زوجي لأعود إلى طفلي ثانية... لماذا تحوّلي إلى قضية رخيصة على ألسن لا تعبر لكرامتي أهمية...» (همان، ۵۹).

«چرا مادرم آشتی با شوهرم را رد می‌کند تا من دوباره پیش فرزندم برگردم؟... چرا مرا مانند چیزی بی‌ارزش بر زبان‌هایی تبدیل می‌کند که برای آبروی من اهمیتی قائل نیستند).

قابل ذکر است که دایره‌ای از واکنش‌های احساسی و تعبیرهای زنانه مانند گرفتن حضانت فرزند، جیغ‌زدن، آه‌کشیدن، مادری، سیلی‌زدن به صورت، دعا و سوگند خوردن، حاملگی، خرافات‌باوری، فال‌گیری و خانه‌داری و... در داستان قابل مشاهده است؛ به‌خصوص واژه «گریه»، بسامد بالایی در روایت داراست (صفحه‌های ۱۳، ۱۶، ۲۰، ۳۵، ۳۸، ۶۰، ۶۱، ۷۴ و...) بنابراین گریه و اشک، راه خالی‌شدن بغض در هر زنی و زن مطلقه داستان خوله، لیلا می‌شود:

لیلی: «یا رب... أعد إلیّ ولدي... لا أحد يحس بشكواي غيرك... دمعت عينها الذائبة في حشرجاتها و تنهداتها...» (همان، ۳۵).

«لیلا: ای پروردگار من... فرزندم را به من برگردان... هیچکس جز تو شکایت مرا احساس نمی‌کند... چشم‌هایش میان زمزمه‌ها و آه‌هایش گریست»

در رمان ساق البامبو نگارش به صورت ساده و روان و بی‌تکلف است که موجب می‌شود، مفهوم داستان به آسانی قابل درک باشد و به راحتی مخاطب با شخصیت اصلی داستان (هوزیه)، بحران‌ها، ترس‌ها و آشفتگی‌های او همذات‌پنداری و دشواری‌های زندگی‌اش را لمس کند. السنعوسی با استفاده از جمله‌های خبری، توسط هوزیه، توصیفی از حوادث زندگی‌اش را در اختیار خواننده می‌گذارد. نویسنده با استفاده از رمان «و نقشی که آثار ادبی در بیان مسائل جامعه و حل معضلات آن دارند با تصویر زندگی شخصیت و اسرار درونی او، عمق حوادث و ارتباط واقعیت‌های اجتماعی با جوهر انسانیت و ذات وجود انسانی» (شیرازی، ۱۳۹۲: ۲۷) را موشکافی می‌کند، اما گفتنی است که «مردان کمتر به جزئیات توجه و بیشتر کلیات نزدشان

اهمیت دارد. توصیف نزد مردان چندان مهم نیست و هنگام توصیف اشخاص یا وسایل خیلی ساده و کلی منظور را بیان می‌کنند» (محمودی بختیاری، ۱۳۹۲: ۵۵۲)

«كنت كمن يقف في منتصف جسر ممتد بين مدينتين، مدينة طفولة مطمئنة و مدينة رجال و نساء يصارعون الحياة. في منتصف الجسر كنت أسيرا مجبرا، أحمل سنواتي الستة عشر» (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۱۴۴).

«من مانند کسی بودم که در وسط یک پل که دو شهر را به هم پیوند می‌دهد، ایستاده است. شهر کودکان آرام و شهر مردان و زنانی که با زندگی در جدال هستند. در میانه این پل به اجبار راهم را طی می‌کردم و شانزده سال از عمرم را با خود حمل می‌نمودم» (سنعوسی، ۱۳۹۷: ۱۶۵-۱۶۶).

سبک السنعوسی، کاربرد جملاتی حکیمانه از «خوزه ریزال»؛ قهرمان ملی فیلیپین در برابر استعمار اسپانیا است. این جمله‌ها به عنوان مقدمه‌ای در آغاز هر بخش، برای آماده کردن ذهن مخاطب قبل از ورود به آن قسمت و هماهنگ و مرتبط با بخش مورد نظر است؛ به عنوان مثال در بخش اول (عیسی... قبل از تولد) که حوادث مقدماتی شروع داستان روایت می‌شود و میندوزای حریص از دخترانش به عنوان منبع درآمد و غنیمه به علاقه پسرش بی توجهی و او را از خانه اخراج می‌کند؛ جمله «لا يوجد مستبدون حيث لا يوجد عبید» (السنعوسی، ۲۰۱۲: ۱۵) بر این موضوع تاکید می‌کند که چون آیدا و ژوزفین و راشد در برابر زور و قدرت پدر و جبر مادر با ضعف و اطاعت بی‌چون و چرا رفتار کرده‌اند، پس مورد سوءاستفاده آن‌ها قرار می‌گیرند.

در رمان القزوینی، متناسب با جنسیت نویسنده و شخصیت اصلی داستانش (لیلا)، به دلیل انعکاس درگیری‌های زنان با دشواری‌های زندگی، احساسات زنانه در جریان است که از نشانه‌های سبک نوشتار زنانه است، اما در رمان السنعوسی، با این وجود که گره‌ها و بحران‌های زندگی هوزیه، پیچیده‌تر و حل‌نشده‌تر از زندگی لیلاست، او در سراسر داستان به حال خود حسرت می‌خورد، اما آه نمی‌کشد و شیون نمی‌کند، این نکته نشانگر تفاوت‌های عاطفی و روانی مردان و زنان و تاثیرش در سبک آن‌هاست.

نکته دیگر در ارتباط با سبک نوشتاری دو رمان، گفت‌گوهای لیلا با استفاده از جمله‌های ساده، کوتاه، سوالی و منقطع نوشته شده اما گفت‌گوهای هوزیه با وجود تردید و بحران

هویتش، جمله‌هایی است که با وجود سادگی، کامل و خبری است و بیانگر روحیه قدرتی و مردانه همسان میان نویسنده و شخصیت اول داستانش، هوزیه است.

۴. نتیجه

بررسی دو اثر نویسنده نشان داد شخصیت اصلی القزوینی با تغییر شرایط روحی متزلزل خود به زنی موفق در اجتماع تبدیل می‌شود. تصویر خوله از زنان تصویری متعادل است که در عین ایفای نقش‌های همسری و مادری می‌تواند در جامعه نیز موفق باشد. زنان در اثر او محور حوادث و در تغییر زندگی خود و دیگران اثرگذار هستند. اما در اثر سنعوسی با تصاویر متعددی از زنان روبه‌رو هستیم که نشانه‌ای از تعادل شخصیتی در آن‌ها وجود ندارد آن‌ها یا منفعل و تسلیم در برابر جامعه و خواسته‌های دیگران هستند و یا در عین داشتن قدرت تغییر، دچار بحران‌های عاطفی و شخصیتی هستند به طوری که به تقابل با مردان جامعه برخاسته و روحیه مردستیزی در آن‌ها قوت می‌گیرد و یا انسان‌های بسیار خرافاتی و متعصب که از نظر هویتی نتوانسته‌اند به رشد و کمال برسند و اسباب آزار و اذیت دیگران را نیز فراهم می‌کنند.

با توجه به مفهوم و هدف داستان، نویسندگان هم تصویری قدرتمند و ضعیف، هم تاثیرگذار با اثرات مثبت و منفی، هم موفق و شکست خورده و هم به صورت افرادی یاری دهنده و آزار دهنده دیگران از زنان بازنمایی کرده‌اند؛ اما در بخش عنصر سبک و نوشتار نویسندگان، القزوینی برخلاف السنعوسی متناسب با روحیات زنانه‌اش در نوشتار رمان از جمله‌های کوتاه و منقطع برای انتقال احساسات و هیجانات شخصیت، توصیف همراه با جزئی‌نگری و اطناب برای تاکید مفهوم و معنای داستان، کاربرد گفت‌وگوهای شخصیت با خود و دیگران، به همراه جملات پرسشی برای دریافت و تایید پیام نویسنده توسط مخاطب، استفاده از تعبیرهای مربوط به دنیای زنانه مانند گریه، آه و شیون، دعاکردن، جادو و فال‌گیری، خانه‌داری و... کاربرد کلمات مترادف استفاده نموده است.

منابع و مأخذ

- الدا هي، محمد، (٢٠١٣)، صورة الأنا و الآخر في السرد، چاپ اول، قاهره: روية.
- السنعوسي، سعود، (٢٠١٢)، ساق البامبو، بيروت: الدار العربية للعلوم ناشرون.
- بي نياز، فتح الله (١٣٩٢)، در آمدی بر داستان نویسی و روایت شناسی، چاپ چهارم، تهران: افراز.
- القزويني، خولة، (٢٠٠٦)، مطلقه من واقع الحياة، بيروت: دارالصفوة.
- پاينده، حسين، (١٣٩٨)، نظريه و نقد ادبي درسنامه ای میان رشته ای، جلد ٢، چاپ دوم، تهران: سمت.
- جمالی، زهرا، (١٣٨٥)، سیری در ساختار داستان، چاپ اول، تهران: همداد.
- سنعوسی، سعود، (١٣٩٧)، ساقه بامبو، مترجمان؛ مریم اکبری و عظیم طهماسبی، چاپ دوم، تهران: نیلوفر.
- عباس، باسم محمد، (٢٠١٨)، الحضور النسوي في روايات السنعوسي: قراءة في الأنماط و العلاقات، مجلة بحوث كلية الاداب، المجلد ٢٩، العدد ١١٣، صص ٣٥٧-٣٧٩.
- فتاحی، حسین، (١٣٨٦)، داستان، گام به گام، چاپ اول، تهران: صریر.
- فتوحی، محمود، (١٣٩٠)، سبک شناسی نظریه ها، رویکردها، روش ها، چاپ اول، تهران: سخن.
- مطهری، مرتضی، (١٣٩٥)، نظام حقوق زن در اسلام، چاپ هفتاد و سوم، تهران: صدرا.
- میرصادقی، جمال، (١٣٩٤)، عناصر داستان، چاپ نهم، تهران، سخن.
- شیرازی، ایناس، (١٣٩٢)، «یوسف ادريس بين داستان کوتاه و شاهکارهای ادبی»، کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان عربی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین.
- رزیک، هناء، (١٤٣٧)، «صورة المرأة في رواية "قليل من العيب يكفي!" لزهرة ديك»، کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی، دانشگاه محمد خيضر بسكرة الجزائر.
- اسکندری شرفی، فرشاد و همکاران، (١٣٩٩)، «نقد فمینیستی رمان این خیابان سرعت گیر ندارد اثر مریم جهانی»، پژوهشنامه ادبیات داستانی، شماره ٢، تابستان، ص ١٩-٣٨.
- بهرامی پور، نوشین و راضیه سادات میرصیفی، (١٣٩٩)، «واکاوی رمان مذكرات امراة غير واقعية سحر خليفه بنابر نظریات قدرت محور میشل فوکو»، مجله علمی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ٥٧، زمستان، ص ١٤١-١٦٤.
- زارع برمی، مرتضی، (١٣٩٧)، «نمودهای زنانگی و مردانگی در زنانه نویسی و مردانه نویسی»، ادبیات پارسی معاصر، شماره ٢، پاییز و زمستان، ص ١١٦-٩٩.
- صادقی شهپر، رضا و راضیه حجّار، (١٣٩٢)، «نقد فمینیستی رمان سگ و زمستان بلند»، ادب پژوهی،

- شماره ۲۶، زمستان، ص ۷۳-۹۴.
- طلائی، مولود و مهرناز طلائی، (۱۳۹۷)، «بررسی رویکردهای چهارگانه نقد فمینیستی الین شوالتر در رمان نقره دختر دریای کابل اثر حمیرا قادری»، *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، شماره ۲، پاییز و زمستان، ص ۳۳-۴۶۰.
- عموری، نعیم و رقیه منصوری مقدم، (۱۳۹۴)، «کاوشی بر رمان بدایه و نهایه نجیب محفوظ براساس نقد فمینیستی»، *پژوهش نامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، شماره ۱، بهار، ص ۱۳۱-۱۵۱.
- گودرزی نژاد، آسیه، (۱۳۸۸)، «شخصیت پردازی در رمان چراغها را من خاموش می‌کنم اثر ژویا پیرزاد»، *فصلنامه ادبیات فارسی*، شماره ۱۴، پاییز و زمستان، ص ۱۵۵-۱۷۲.
- دادخواه تهرانی، حسن و همکاران، (۱۴۰۰)، «صورة المرأة و حقوقها في رواية إمراة النسیان لمحمد برادة»، *پژوهشنامه نقد ادب عربی*، شماره ۲۳، ص ۱۵۱-۱۷۳.
- محمودی بختیاری، بهروز و مریم دهقانی، (۱۳۹۲)، «رابطه زبان و جنسیت در رمان معاصر فارسی: بررسی شش رمان»، *زن در فرهنگ و هنر*، شماره ۴، زمستان، ص ۵۴۳-۵۵۶.

Sources and references:

- Al-Dahi, Muhammad, (2013), *The image of al-ana and the afterlife in al-Sard*, first edition, Cairo: Rouya.
- Al-Sanausi, Saud, (2012), *Saq al-Bamboo*, first edition, Beirut: Al-Dar al-Arabiya lul-Uloom Publishers.
- Biniaz, Fathullah (2012), *an introduction to story writing and narratology*, 4th edition, Tehran: Afraz.
- Al-Qazwini, Khoulah, (2006), *Matalaqah Man Waqat al-Hayya*, first edition, Beirut: Dar al-Safa
- Payandeh, Hossein, (2018), *Theory and Literary Criticism of an Interdisciplinary Textbook*, Volume 2, Second Edition, Tehran: Semit.
- Jamali, Zahra, (1385), *Siri in the structure of the story*, first edition, Tehran: Hamadad.
- Sanousi, Saud, (2017), *Bamboo stalk*, translators; Maryam Akbari and Azim Tahmasabi, second edition, Tehran: Nilufar.

- Abbas, Bassem Mohammad, (2018), The Feminine Presence in Al-Sunawsi Hadiths: A Reading in Al-Hijthop and Relationships, Al-Adab Research Magazine, Volume 29, Number 113, pp. 357-379.
- Fatahi, Hossein, (1386), story, step by step, first edition, Tehran: Sarir.
- Fatuhi, Mahmoud, (2018), stylistics of theories, approaches, methods, first edition, Tehran: Sokhon.
- Motahari, Morteza, (2016), Women's Rights System in Islam, 73rd edition, Tehran: Sadra.
- Mirsadeghi, Jamal, (2014), Elements of Story, 9th edition, Tehran, Sokhon.
- Shirazi, Inas, (1392), "Youssef Idris between short stories and literary masterpieces", master's degree in Arabic translation, Imam Khomeini International University (IA) Qazvin.
- Raziq, Hana, (1437), "The Image of Al-Marat in the Narrative "Kalil Man Al-Aib Yakfi!" Lazhara Dik", master's degree in Arabic language and literature, Mohamed Khaizr University, Beskra, Algeria.
- Eskandari Sharfi, Farshad et al., (2019), "Feminist criticism of the novel This Street Has No Speed-Gear by Maryam Jahani", Fiction Literature Research Journal, No. 2, Summer, pp. 38-19.
- Bahramipour, Noushin and Razie Sadat Mirsifi, (2019), "Analysis of Sahar Khalifa's Unreal Women's Men's novel according to Michel Foucault's theories of power", scientific journal of Iranian Language and Arabic Literature Association, number 57, winter, pp. 164-141.
- Zare Bormi, Morteza, (2017), "Exhibits of femininity and masculinity in women's and men's writing", Contemporary Persian Literature, No. 2, Autumn and Winter, pp. 116-99.
- Sadeghi Shahpar, Reza and Razieh Hajjar, (2012), "Feminist Criticism of the Novel Dog and Long Winter", Literary Studies, No. 26, Winter, pp. 73-94.
- Talai, Mouloud and Mehrnaz Talai, (2017), "Examination of the four approaches of feminist criticism of Ellen Showalter in the novel Silver of the Daughter of the Kabul Sea by Hamira Qadri", Contemporary Literature Research of the World, No. 2, Autumn and Winter, pp. 460-433.
- Amouri, Naeem and Ruqiyeh Mansouri Moghadam, (2014), "Exploring Najib Mahfouz's Beginning and Ending Novel Based on Feminist Criticism", Women's Journal, Humanities and Cultural Studies Research Institute, No. 1, Spring, pp. 151-131.
- Guderzi-Nejad, Asieh, (2008), "Characterization in the novel I turn off the lights by Zoya Pirzad", Persian Literature Quarterly, No. 14, Paizi va Zamintar, pp. 172-155.
- Dadkhah Tehrani, Hassan et al., (1400), "The image of women and rights in the narrative of the women of Al-Nassian by Muhammad Barada", Research Journal of Arabic Literature Review, No. 23, pp. 173-151.
- Mahmoudi Bakhtiari, Behrouz and Maryam Dehghani, (2012), "The relationship between language and gender in contemporary Persian novels: a review of six novels", Women in Culture and Art, No. 4, Winter, pp. 556-543.

تمثيل اختلاف النظرة الرجالية و الأنثوية في أعمال خولة القزويني و سعود السنعوسي (رواية «مطلقة من واقع الحياة» و «ساق البامبو» أمودجاً)

نوع المقالة: أصيلة

نرگس انصاری*^۱، نیلوفر صحرانورد^۲

^۱ أستاذة مشاركة بقسم اللغة العربية و آدابها، جامعة الإمام الخميني الدولية، كلية الآداب و العلوم الانسانية، ايران، قزوین
^۲ الماجستيرة في قسم اللغة العربية و آدابها، جامعة الإمام الخميني الدولية، كلية الآداب و العلوم الانسانية، ايران، قزوین

الملخص

إنّ الاختلاف بين كتابة الرجال والنساء وطريقة تصوير قضايا المرأة مما لاحظته النقّاد في العصر الحاضر خاصة في النقد النسوي. إنهم يرون أنّ الرجال يقدّمون صورة مختلفة عن المرأة في كتاباتهم ويؤكدون على أدوار معينة لها على أساس نظرتهم الأبوية، فبناءً على ذلك تختلف طريقة حضور المرأة في الأعمال الأدبية وكيفية توصيف شخصياتها التي تنعكس على محتوى الأثر الأدبي وأسلوبه و طريقة استخدام العناصر الأدبية وبهذا الافتراض، يتم البحث الحالي باختيار كاتبين كويتيين معاصرين؛ "خولة القزويني" برواية "مطلقة من واقع الحياة" و "سعود السنعوسي" برواية "ساق البامبو" لتحليل تمثيل صورة المرأة في أعمالهما معتمداً على المنهج الوصفي - التحليلي. و من مستجدات البحث أنه مع حضور المرأة في الروايتين إلا أن الكاتبين تصرفا بشكل مختلف من حيث كون المرأة في مركز الأحداث و دورها الإيجابي والسلبي على مجريات الأحداث. ونتيجة لذلك فإنّ معالجة الصورة في رواية خولة هي صورة متوازنة للمرأة تصل أخيراً إلى توازن في الشخصية ودورها في الحياة، غير أنّه في رواية السنعوسي كل امرأة معنية بقضاياها الخاصة. ومن الجانب الأسلوبی تستخدم القزويني جملاً قصيرة ومتقطعة، و تمايز روايتها بالتفصيل في التوصيفات، وتعلق تعابرها بعالم المرأة وهي لم تظهر في عمل السنعوسي.

الكلمات الرئيسية: النسوية، خولة القزويني، سعود السنعوسي، مطلقة من واقع الحياة، ساق البامبو.

